

Kentsel Mekân Tasarımında Çocuk Katılımı

*

Children Participation in Urban Space Design

Sebla Arın – Ahsen Özsoy

Öz

Bu makale kapsamında kentsel tasarım süreçlerinde “kentli”, özellikle de “çocuk katılımı” olgusu ele alınmaktadır. Kentsel mekânın oluşumunda vatandaş katılımı, yalnızca kullanıcının kendi yaşam çevresinin şekillenmesinde pay sahibi olması değil aynı zamanda yerel yönetimde söz sahibi olmasını da beraberinde getirmektedir. Toplumsal hayatı bu derece etkileyen kararların alınmasında yapıyı çevre eğitiminin önemi yadsınamaz. Bu bağlamda gerek “katılım” gerekse “yapılı çevre eğitimi” konularını bir araya getiren bir model olarak Oyun Engel Tanımaz Projesi incelenmektedir. Bursa’nın Nilüfer ilçesinde 2013 yılından beri farklı alanlardan paydaşların ortak çabasıyla sürdürülmekte bu proje, çocuğun kentsel mekânın oluşumunda ne ölçüde etkili olabileceğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Tasarım, Çocuk Katılımı, Demokratik Yerel Yönetim, Kullanıcı Hakkı

Abstract

In the context of this article the concept of “citizen”, especially “children participation in urban design process is discussed. The citizen participation in construction of urban space leads to not only the user’s involvement in shaping his/her living environment but also having a worg in local government. The importance of built environment education can not be underestimated in the process of taking desicions which are effecting the social life. In this context “Oyun Engel Tanımaz” (Game Without Handicaps) Project is examined as a model gathering both “participation” and “built environment education” issues / processes together. This project, which is being realised in Bursa, Nilüfer until 2013 with the collective effort of many shareholders from different areas, is revealing to what extent children might influence the foundation of urban space.

Keywords: Urban Design, Children Participation, Democratic Local Government, User Rights

Giriş

Kentsel mekânın oluşumunda çok sayıda farklı disiplin ve paydaş etkili olmaktadır. Yerel yönetim mekanizmaları, sivil toplum örgütleri, şehir plancıları, mimarlar, peyzaj mimarları ve daha birçok profesyonel kentsel tasarım projelerinde görev almaktayken, pratikte kentsel yapıyı şekillendiren, dönüştüren en önemli faktör olan kullanıcılar çoğu zaman tasarım sürecinin dışında bırakılmaktadırlar. Özellikle de katılım anlamında dezavantajlı gruplar arasında sayabileceğimiz çocuklar kentsel tasarım süreçlerinde kendilerini temsil edebilecekleri, talep ve ihtiyaçlarını doğrudan dile getirebilecekleri bir platform bulamamaktadırlar. Oysaki ortak yaşam kültürünün simgesi olan kent, özünde her bireyin kendi yaşam alanını etkileyen karar süreçlerine dâhil olabildiği bir ortamdır. Harvey (2013), kentlinin kentsel mekânı kendi ihtiyaçları doğrultusunda yeniden şekillendirebilmesini “kent hakkı” olarak tanımlamaktadır. Ancak bu, özel bir zümreye tanınan bireysel bir hak değil, kentli olma ortak paydasından doğan toplumsal bir haktır. Burada bireyin kişisel çıkarları değil, kamunun ortak yararı gözetilmektedir.

Kullanıcının kendi yapıları çevresi hakkında söz söyleyebilmesi haklar bağlamında da ele alınması gereken bir durumdur. Demokratik toplumlarda, kişinin kendisini ilgilendiren her tür sürece katılım sağlayabilmesi gerekmektedir. İncedayı (2002), katılımı “demokratikleşmeye giden yolun ilk adımı” olarak tanımlamaktadır. Katılım, demokrasi düşüncesinin ve demokratikleşme sürecinin olmazsa olmazlarından. Zira demokrasi mümkün olduğunca geniş bir tabanın karar alma mekanizmalarına dâhil olmasını hedeflemektedir. Ancak dolaylı olarak toplumun tüm fertlerinin yaşamını etkileyecek yapıları çevrenin oluşturulmasında katılım sağlayabilmek için belli bir bilinç düzeyine ve bilgi birikimine sahip olma gerekliliği kaçınılmazdır. Farklı bakış açılarına saygı göstermek demokratik yaşamın en önemli şartıdır. Öte yandan kentin geçmişini ve geleceğini etkileyecek geri dönülemez tasarım kararları almak da kentlilik bilincinden yoksun

bireylere emanet edilebilecek bir sorumluluk değildir. Bu nedenle toplumsal hayatın farklı kademelerinde yer alacak fertlerin farkındalıklarını arttırabilmek için mimarlık / yapılı çevre tasarımı kavramının mesleki eğitimden bağımsız olarak eğitim sistemi içine dâhil edilebilmesi gerekmektedir.

Kentlilik bilinci oluşturacak bir yapılı çevre eğitiminin çocuk yaşta başlatılması çocuk hakları bağlamında da önem taşımaktadır. Toplum içerisinde genellikle çocuklar adına yetişkinler karar vermektedir. Türkiye gibi genç nüfusun yoğun olduğu bir ülkede böyle bir temsiliyet eşitlik anlamında tartışmaya açıktır. Çocukların içinde yaşadıkları yapılı çevre hakkında söz sahibi olabilmeleri ve bu sözü söyleyebilecek altyapıyı oluşturacak eğitimi alabilmeleri demokratik haklarının uzantısıdır.

Bu makale kapsamında çocuk ve gençlerin kentsel tasarıma katılımları, bu katılımı gerçekleştirebilmek için gerekli koşullar ve kanallar ele alınacaktır. Bu doğrultuda, Bursa'da gerçekleştirilen, çocuklar için tasarlanan bir "yapılı çevre eğitimi" programının kentsel tasarıma çocuk katılımını sağlayabilmek için bir yöntem olarak kullanıldığı OETP (Oyun Engel Tanımaz Projesi) bir örnek olarak incelenecektir. Söz konusu proje, çocukların aldıkları yapılı çevre eğitimi sonucunda kendilerinin de kullanıcısı olacakları bir oyun parkı projesi oluşturmasını amaçlamıştır. Eğitim programının sonunda elde edilen proje, Nilüfer Belediyesi'nin desteğiyle kentsel mekânda hayata geçirilecektir. Projenin uygulanmasına yönelik bu süreç halen devam etmekte olup, makale kapsamında projenin tüm aşamaları sırasıyla anlatılmaktadır. Proje kapsamında yerel yönetim, akademik çevre ve sivil toplum kuruluşlarından çok sayıda paydaş bulunması uygulama sürecinin işleyişini yavaşlatmakla birlikte, söz konusu çoğulcu ortam, projenin çıkış amacını teşkil eden çoklu katılım anlayışının yaygınlaştırılmasını desteklemektedir. Bu tür eğitim programları genel olarak tasarım çalışmasının ötesine geçememekte, bu durum yapılı çevre eğitimi modelinin katılımcı yönünü eksik bırakmaktadır. OETP'nin uygulamaya dönük yönü projenin özgün yanını oluşturmaktadır. Programa iştirak

eden bireylerin yerel yönetime ve kentsel tasarım süreçlerine katılımı ile ilgili bilgi edinmelerinin yanı sıra bir parçası olarak bunu doğrudan deneyimlemeleri, uzun vadede de bu süreçlerin işleyişini olan inançlarını arttıracak ve yaygınlaşması adına çaba göstermelerini sağlayacaktır.

1. Katılım ve Çocuk

Doğrudan kendi yaşantılarını etkilemesine rağmen çocuklar yapıları çevrenin şekillenmesinde genellikle söz sahibi olamamaktadırlar. Çocuklar adına yetişkinlerin karar vermesi, birçok alanda olduğu gibi yapıları çevrenin oluşturulmasında da hâkim bir tutumdur. Oysaki bireyin yaşı, cinsiyeti, kökeni ne olursa olsun kendi yaşam çevresinin şekillenmesinde söz sahibi olabilmesi vatandaşlık hakkının bir uzantısıdır. Bu nedenle çocukları ilgilendiren kente dair kararların alınması sürecine çocukların da katılımının sağlanması gerekmektedir. Çocuk katılımı için gerekli platformların oluşturulması toplumsal bir sorumluluktur.

Knowles –Yanez (2005), çocuğun toplumsal karar süreçlerine dâhil edilmesinin; genç aktivizmi, kamusal katılım, çocuk hakları, deneysel eğitim ve sürdürülebilirlik kavramları ile birlikte düşünülmesi gerektiğini savunmaktadır. Çocukları planlama sürecine katmak kentlilik hakları ile ilgili farkındalık kazanmalarını sağlamanın yanı sıra, katılımcıların kişisel ve entelektüel gelişimine de katkı sağlamaktadır.

Driskell (2002), çocuk ve gençlerin katılımıyla ilgili olarak en fazla karşılaşılan karşıt görüşün “yetişkinlerin de bir zamanlar çocuk olduğu ve bu nedenle rahatlıkla onlar adına karar verebilecekleri” yargısı olduğunu belirtir. Oysaki zaman içinde “çocuk/genç olma” durumu değişime uğramaktadır. Hiç kimse içinde bulunulan zaman diliminde çocuk/genç olmayı, söz konusu dönemin çocuklarından ve gençlerinden daha iyi bilemez. Bu nedenle demokratik bir tavır sergilenenirse, yetişkinler katılım projelerinde baskıcı, yönlendirici bir tutum sergilemek yerine kolaylaştırıcı ve yardımcı olmalıdırlar. Ancak çoğu zaman proje sürecinde yer alan

yetişkinlerin didaktik yaklaşımlarından sıyrılmayıp fazlasıyla yönlendirici bir tutum sergiledikleri gözlemlenmektedir. Bu durum katılımcı çocukların kendilerini tam anlamıyla ifade edebilmeleri önünde bir engel teşkil etmektedir. Bunun gibi çeşitli nedenlerle “çocuk katılımı” projelerinde katılımcıların etkinliği farklılık göstermektedir. Hart (1997) çocuk katılımı projelerinde yaygın olan yaklaşım biçimlerini kademeli olarak değerlendirmiş; bunları “çocukların önderliğinde fikirleri yetişkinlerle paylaşarak” gerçekleştirilen üst düzey katılım süreçleri ve katılım sayılamayacak, kandırma ve aldatmacaya dayalı “manipülatif” süreçler arasında aşamalı olarak sınıflandırmıştır.

Chawla (2001) anlamlı bir katılım projesini çocuğun pasifize edildiği değil, onun ilgi alanları, amaçları, yeterlilikleri ile şekillendirdiği bir süreç olarak tanımlamaktadır. Etkin bir katılım projesi şeffaf olmalı, çocuğun sürece katılımı kendi iradesiyle gerçekleşmeli, çocuk kendi fikirlerini sunmaya teşvik edilmeli, tüm süreci nedenleriyle kavrayabilmesi sağlanmalı, aktivitenin strüktürünün belirlenmesinde söz sahibi olmalı, kendi katılımının, çabasının, üretiminin sonucunu açık ve net bir biçimde görebilmelidir. Böylesi bir katılım projesi pek çok farklı ölçekte yarar sağlamaktadır. Çocuk açısından bakıldığında kendilik (bireylik) bilincinin oluşması, kendine güven duygusunun artması, “öteki” kavramının anlaşılması, farklılıklara saygı duyma olgusunun gelişmesi, eşitlik / adalet duygusunun gelişmesi, ömür boyu sürececek bir katılım olgusunun oluşması, yeni sosyal ağlar kurulması, yeni yetenekler gelişmesi / keşfedilmesi ve tüm bu süreç boyunca gerçekleştirilen etkinliklerden duyulan keyif başlıca getiriler olarak sıralanabilir. Çocuklara hizmet veren organizasyonlar ise kurumsal kimliklerini inşa ederken bu tür katılım faaliyetleri sayesinde çocukların önceliklerine duyarlı, inovatif bir program oluşturabilme ve katılımcı süreçlere zemin oluşturma imkânı bulacaklardır. Son olarak en geniş perspektifte toplumun geneli açısından bakıldığında da son derece etkin faydaları gözlemlenmektedir. Çocuk hakları konusunda toplumsal eğitimin hayata geçirilmesi, çocuklar için toplumda pozitif bir davranış yapısının

gelişmesi, sosyal kapitalin gelişimi ve hayat standartlarının yükselmesi bu faydalar arasında sayılabilir.

Frank (2006), çocuk adına efektif bir katılım projesinde proje yürütücüsünün yaklaşımının son derece önemli olduğunu vurgularken, fazla didaktik ve fazla talepkar olmak yerine daha açık fikirli olmanın, gençlerle daha rahat diyalog kurabilmenin önemini belirtir. Aksi yönde yaklaşımlar katılım projesinin istenilen niteliğe ulaşamamasına sebep olmaktadır. Bu durumun esas nedeni toplumun bilinçaltında çocuğun hak sahibi bir vatandaş olarak görülmemesidir. Oysaki 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi, 1992 Rio de Janeiro Dünya Zirvesi, 1994 Bologna Çocuk Manifestosu, 1996 İstanbul Kent Zirvesi (Habitat & Çocuk Hakları) gibi uluslararası girişimlerde alınan kararlar, çocukların da en az yetişkinler kadar toplumsal mekanizmaların işleyişinde pay ve hak sahibi bireyler olduğunu belgelemektedir. 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesine göre:

Madde 12: Çocuğun kendini ifade edebilme hakkı vardır.

Madde 15: Çocuğun başkalarıyla ortak paylaşımlarda bulunabilme hakkı vardır.

Madde 17: Çocuğun bilgiye ulaşabilme hakkı vardır.

Madde 29: Çocuğun kişisel gelişim ve sorumlu vatandaşlık adına eğitim alabilme hakkı vardır.

Çocuk katılımının sağlanması temsili demokrasi sistemlerinin dönüştürülerek katılımcı demokrasi sistemlerinin oluşturulabilmesi için son derece önemli bir adımdır. Çocuklar olabilecek en erken yaştan itibaren doğal çevreyle ilgili farkındalık sağlayacak çalışmalar içinde bulunabilme şansına sahip olmalıdırlar (Hart, 1997). Ayrıca çocuk katılımı, bu konularda çocuk aracılığıyla katlanarak büyüyen kitlelere ulaşabilme potansiyeli taşımaktadır.

Bir çocuk katılımı projesinde yetişkinin görevi sonucu zaten belli olan bir projeyi çocuk eliyle hayata geçirerek bir katılım illüzyonu yaratmak değil; gerçek anlamda çocuk yaratıcılığından, özgün fikir ve ihtiyaçların-

dan doğan tasarım önerilerinin hayata geçirilmesine izin vermektir. Yetişkinin çok fazla müdahaleci olmadan, sunulan fikrin nasıl tam manasıyla gerçekleştirilebileceğine yönelik bir katkı koyabilmesi önemlidir.

2. Yapılı Çevre Eğitimi ve Çocuk

Yapılı çevre en geniş anlamıyla insan eliyle oluşturulmuş yaşam alanlarını tanımlayan bir kavramdır. İnsan yaşayışlarının gerektirdiği mekânsal ihtiyaçları karşılamak amacıyla doğal çevreye yapılan her tür müdahale yapılı çevreyi oluşturan öğeler arasında yer alır. Yapılı çevre doğrudan insan davranışlarıyla bağıntılı olması nedeniyle disiplinler arası bir etkileşim sonucu ortaya çıkmaktadır. Mimarlık, peyzaj mimarlığı, kentsel planlama, sanat gibi tasarım disiplinleri; antropoloji, sosyoloji, psikoloji, ekonomi gibi beşeri bilimler yapılı çevrenin oluşumunda etkili olmaktadır. Tüm bu disiplinlerin ve uzmanlık alanlarının yanı sıra kullanıcının doğrudan müdahalesi yapılı çevrenin oluşumunda büyük pay sahibi olmaktadır. Bunun yanında birey gündelik yaşantısı içerisinde yapılı çevre bileşenlerinden doğrudan etkilenmektedir. Bu bileşenler kişinin gerek fiziksel gerekse psikolojik gelişiminin biçimlenmesinde belirleyici olmaktadır. Bu faktörler göz önünde bulundurulduğunda olabildiğince geniş kapsamlı, içerik olarak ilişkili olduğu tüm disiplinleri barındıracak çeşitlilikte ve hedef kitlesi yapılı çevrenin oluşumunda pay sahibi olan tüm bireyleri yani toplumun genelini kapsayan bir yapılı eğitim sisteminin gerekliliği tüm açıklığıyla ortaya çıkmaktadır.

Çevresel eğitimin temeli 1975 yılında Belgrad'da yapılan "Conference on Environmental Education" ve 1977'deki "Tbilisi Intergovernmental Conference on Environmental Education" da atılmıştır. Her bireyin gerekli bilgi, yetenek, farkındalık ile donatılarak çevreye karşı saygılı bir duruş oluşturabilme hakkı vardır. Amaç öğrencileri demokratik toplumun bir parçası olan aktif vatandaşlara dönüştürmektir (Otero M.D.L., Mira R.G., 2003).

Gençler ve çocuklar için yapılı çevre eğitimi; bu kavramın kapsamının anlaşılır hale getirilmesini, deneyime dayalı aktivitelerle katılımcıların mimari / kentsel tasarım sürecini tecrübe etmelerini, yaratıcılık ve problem çözme yeteneklerinin geliştirilmesini, kamusal alanın tasarımında vatandaş katılımı ile ilgili farkındalık yaratılmasını ve son olarak genç kuşağa bu alanda etkin olan meslek kollarını tanıtmayı hedeflemektedir.

Yapılı Çevre Eğitimi, kentsel planlama ve mimarlığın birçok konusuna temas etmektedir. (Örneğin: ekonomi, ekoloji, sosyal faktörler, kültürel miras, modernite, çağdaş formlar ve malzemeler...). Bu anlamda olabildiğince fazla disiplini bir araya getirecek bir eğitim sisteminin oluşturulması yapılı çevrede yaşama bilinci ve farkındalığının oluşturulabilmesi adına önem taşımaktadır. Zira söz konusu eğitim, sadece meslek insanlarının yetişmesinde bir tür hazırlık görevi üstlenecek nitelikte bir lisans öncesi eğitim programı olarak düşünülmemelidir. Yapılı çevre eğitimi, kullanıcının beğenisini ve bilinç düzeyini olgunlaştırarak meslek insanlarının profesyonel eylem alanlarında daha özgür ve nitelikli çalışmalar ortaya çıkarmasını sağlayacaktır. Yapılı çevre sadece meslek insanlarının tercihleri doğrultusunda şekillenmemektedir. Oluşturulacak çevrelerin kullanıcı ve hedef kitlesi olan vatandaşlar, bu projelerin hayata geçirilmesi için gerekli olan yasal ortamı hazırlayan kanun koyucular, uygulanması için gerekli şartları ve kaynakları sağlayan yürütme organları, toplumun çıkarlarını gözeterek ortak faydaya uygunluğunu denetleyen ve buna göre tavır alan STK'lar yapılı çevrenin oluşmasında en az tasarımcılar kadar pay sahibidirler. Bununla beraber yapılı çevreyi oluşturan unsurlardan çok az bir bölümü profesyonellerin kararları ve tasarımlarıyla ortaya çıkmaktadır. Birçok unsur ise toplumun genelini ilgilendirmesine rağmen kişilerin bireysel inisiyatifleri ile şekillenmektedir. Her iki durumda da yapılı çevrenin sürdürülebilirliği kullanıcıların içinde buldukları çevreyi oluşturan tüm unsurları benimsemesi ve daha nitelikli yaşam çevrelerinin oluşturulabilmesi için üzerlerine düşen sorumlulukların farkında olmaları ile mümkün kılınabilmektedir. Tüm bu etmenler göz önünde bulundurulduğunda yapılı çevre eğitiminin geniş bir hedef kitleye hitap etmesi

ve yapılı çevrenin oluşumunda etki sahibi olan tüm disiplinleri kapsamı gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Yapılı çevrenin öneminin anlaşılması ve insan yaşayışlarına mekân sağlayan alanların giderek daha büyük bir bölümünün insan eliyle oluşturulmuş çevrelerle belirlenmesi gerçeği yapılı çevre ile ilgili olarak toplumu oluşturan tüm bireylerin bilinçlenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu amaçla özellikle 1970'lerden itibaren tüm dünyada çeşitli organizasyonlar bir takım bilinçlendirme çalışmaları ve bunun önemli bir parçası olarak da eğitim programları kurgulamaktadırlar. Yapılı çevre ile ilgili farkındalık yaratmanın yolu olabildiğince erken yaştan itibaren bireyleri gerekli bilgi birikimi ile donatmaktan geçmektedir. Bu nedenle yapılı çevre eğitimi programları genel olarak çocuk ve gençleri hedefleyerek şekillenmektedir. Bu sayede bir birey olarak kimliklerini biçimlendirme sürecinde bedensel varlıklarını devam ettirdikleri çevrelerin oluşumu ve devamlılığındaki konumlarını doğru biçimde kavramalarının sağlanabilmesi hedeflenmektedir. Yapılı çevrenin şekillenmesinde kullanıcı / kentli katılımını sağlayabilmek kullanıcısı tarafından benimsenen daha sağlıklı yaşam çevreleri oluşturulabilmesinin yanı sıra kentlinin yerel yönetimin işleyişinin bir parçası haline gelmesini sağlayarak demokrasi kültürünü güçlendirmektedir.

3. Bir Kentsel Katılım ve Eğitim Modeli Olarak "Oyun Engel Tanımaz Projesi"

"Oyun Engel Tanımaz Projesi" (OETP), yapılı çevre eğitimini aynı zamanda bir katılım projesine dönüştürerek kent sakini çocuk ve gençlerin yerel yönetime katılabilmesine imkân tanıyan bir proje olma niteliği taşımaktadır. Bursa'nın Nilüfer ilçesinde 2013 yılından beri çalışmaları sürdürülen ve Nilüfer Kent Konseyi (NKK) tarafından koordine edilen proje çok sayıda paydaş kurum ve kuruluşu bünyesinde barındırmaktadır. Bu paydaşlar Nilüfer Belediyesi, NKK, Nilüfer İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Bursa Orhangazi Üniversitesi, Bursa Teknik Üniversitesi, İstanbul Teknik

Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi, TMMOB Mimarlar Odası Bursa Şubesi, TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Bursa İl Temsilciliği ve ÇEK 3 Mart Azizoglu İlköğretim Okulu olarak sıralanmaktadır.

Projenin koordinatörlüğünün NKK tarafından yürütülmesi “yapılı çevre eğitimi” nin hedefiyle örtüşen “kent konseyi” kimliği nedeni ile de önem arz etmektedir. Yapılı çevre eğitimi bireylerin kendi yaşam çevrelerinin oluşturulması süreçlerinde katkı koyması, sorumluluk alması ve bu süreçlerin işleyiş mekanizmaları hakkında farkındalık kazanmalarını hedeflemektedir. NKK, 2009 yılında 5393 sayılı Belediye Yasası’nın 76. maddesi uyarınca Yerel Gündem-21’in dönüştürülmesi sonucunda kurulmuştur (NKK Çalışma Yönergesi, 2009). Yerellik ilkesi çerçevesinde katılımcılığı, demokrasiyi, uzlaşma kültürünü geliştirmeyi; samimi, şeffaf ve esnek bir zeminde hareket etmeyi ilke edinmiştir. Kentin kimliğine ilişkin tarihi, kültürel, doğal değerlere sahip çıkan; kentin yaşam kalitesini geliştiren; çevreye duyarlı, sivil toplumun gelişmesine ve kurumsallaşmasına öncülük eden vizyonuyla Kent Konseyi yapısı “yapılı çevre eğitimi” ile vurgulanan “bilinçli kentli” kimliği ile büyük ölçüde bağdaşmaktadır. Bu anlamda proje paydaşları arasında NKK’nın proje koordinatörlüğünü üstlenmesi, sivil inisiyatifin teşvik edildiği böylesi bir eğitim modeli için uygun bir platform oluşturmaktadır. Çok sayıda paydaşın ortak bir hedef doğrultusunda bir araya gelerek projeye katkı koyması, yapılı çevre eğitimi ile oluşturulmaya çalışılan çok sesli, eşitlikçi entelektüel ortamla örtüşmektedir. Kentin sivil toplum kuruluşlarının ve akademik ortamının projeye gösterdiği ilgi oluşturulan eğitim programının sürdürülebilirliğini arttırarak ve yaygın bir modele dönüşmesi yolunda etkili olacağı ön görülmektedir.

3.1. Projenin Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

OETP, katılımcılarının kentlilik bilincine sahip bireyler olmasını hedefleyen, uzun vadede her yaş grubundan vatandaşın faydalanabileceği bir kentlilik okuluna dönüşme potansiyeli barındıran bir projedir. Yapılı çevrenin nasıl oluştuğu, sahip olduğu nitelikler, ilişkili olduğu disiplinler,

kentlinin yapılı çevrenin oluşumunda ne ölçüde pay sahibi olduğu bu proje kapsamında ele alınmaktadır. Ancak bu yönüyle mesleki bir eğitim programı ile karıştırılmamalıdır. OETP katılımcılarının kentsel mekânın oluşum süreçlerinde bilinçli biçimde katkı koyabilecek bilgiye sahip olmasını hedeflemektedir. Bu katılım kültürünün yerleştirilmesi hem nitelikli kentsel mekânların oluşturulabilmesine, hem de üretilen mekânların sürdürülebilmesine katkı sağlayacaktır. Bireyler kendi yaşam çevreleriyle ilgili alınan kararlarda söz sahibi olma ve tasarım süreçlerinde yer alma şansı bulduklarında bu mekânları benimsemeleri ve bunlarla ilgili sorumluluk alarak korumaları mümkün olacaktır. OETP yalnızca yapılı çevreyi oluşturan unsurlar hakkında bir eğitim projesi olmakla kalmayıp; çocuk ve gençlerin kentin yerel yönetim süreçlerine, kullanıcısı oldukları kentsel mekân tasarımına ilişkin kararlara dâhil olabilme imkânı buldukları, demokratik yaşam kültürünün ve katılımcı kentli kimliğinin desteklendiği kolektif bir üretim platformu olma özelliği taşımaktadır. Projenin hedeflerinden biri de sürdürülen yapılı çevre eğitiminin sonucunda katılımcıların kendi kullarımlarına yönelik engelli ve engelsiz çocukların bir arada oynayabileceği bir oyun parkı tasarımı oluşturmalarıdır. Bu amaçla katılımcıların söz konusu kullanıcı çeşitliliğini destekleyecek nitelikte olmasına özen gösterilmiştir. Bu kolektif eğitim ve üretim süreci sonunda katılımcı çocukların ortak yaşam kültürünü deneyimleme, sosyal bağlar kurma anlamında da tecrübe edinecekleri ön görülmektedir. Ortaya çıkarılan oyun parkı projesinin uzman ekipler tarafından teknik altyapısının oluşturulması ve kent içerisinde projeye ayrılan bir arsa üzerinde inşa edilmesi projenin uygulamaya dönük safhasını oluşturmaktadır. Uzun soluklu bir eğitim sürecinin sonunda elde edilen projenin halen devam etmekte olan uygulama sürecinin ardından gerçek anlamda hayata geçirilmesi projede yer alan çocukların katılım mekanizmalarına olan inançlarını kuvvetlendirecek ve verilen eğitimin pekişmesini sağlayacaktır.

Proje paydaşlarının çeşitlilik göstermesi ve yerel yönetimin paydaşlardan biri olması ortaya çıkan tasarımın uygulamaya geçirilebilmesini sağ-

lamaktadır. Söz konusu oyun parkı projesinin gerçekleştirileceği arsa eğitim sürecinin başlangıcında Nilüfer Belediyesi tarafından OETP'ye tahsis edilmiş olup, yapılan protokollerde Belediye'nin uygulama sürecine yönelik teknik ve maddi yükümlülüğü üstlendiği belirtilmiştir.

Projenin benzerlerinden en büyük farklılığı eğitim sürecinin uzun soluklu bir bütün olarak ele alınması ve bu sürecin sonunda ortaya çıkarılan ürünün kentsel mekânda uygulamaya geçirilmesidir. Ülkemizde özellikle son on yıldır yapı çevre eğitimi ile ilgili projeler birçok farklı kurum ve kuruluş bünyesinde hayata geçirilmektedir. Ancak bu çalışmaların büyük bir bölümü kısa vadeli atölye çalışmaları olarak biçimlendirilmektedir. Tamamıyla çocukların tasarımıyla uygulamaya yönelik bir projenin ortaya çıkması, Oyun Engel Tanınamaz Projesinin çocukların kentsel katılım süreçlerine somut olarak dâhil olabildiği özgün bir örnek olmasını da sağlamaktadır.

3.2. Projenin Eğitim Programı

OETP'de yirmi dört engelsiz ve altı engelli olmak üzere 8-14 yaş aralığındaki otuz öğrenciye eğitim verilmiş ve proje içinde birlikte yer almaları sağlanmıştır. Projede yer alacak katılımcılar, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ilk ve ortaöğretim okullarına devam eden öğrenciler arasından gönüllülük esasına göre seçilmiştir. Projeye katılan engelli öğrenciler Nilüfer Belediyesi'ne bağlı Bizim Ev Sosyal Hizmet Birimi aracılığıyla tespit edilmiştir. Ancak ilerleyen süreçte katılımcılar arasından projeden ayrılan ve onların yerine gelen öğrenciler olduğu gibi, projenin gönüllülük esasına dayanması ve hafta sonları sürdürülmesinden kaynaklı olarak devamsızlıklar da meydana gelmiştir. Haftalık eğitimler ortalama 20-25 kişilik bir öğrenci grubuyla gerçekleştirilmiştir. Engelli öğrenciler arasından da ancak üç tanesi 2. Dönem boyunca çalışmalara devam edebilmişlerdir. Katılımcı öğrencilerin hemen hemen tamamı oyun parkı projesinin gerçekleştirileceği arsanın bulunduğu mahallede ikamet etmekte veya bu

bölgede yer alan okullara devam etmektedirler. İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün belirlediği okullar proje arsasına yakınlık kriterine göre seçilmiştir.

Tablo 1: OETP Eğitim Programı

1. DÖNEM	1. BÖLÜM KURAMSAL	1. HAFTA	Yaratıcı Drama ve Tanışma
		2. HAFTA	İnsan Hakları, Çocuk Hakları ve Engelli Hakları
		3. HAFTA	Proje Nasıl Oluşturulur?
		4. HAFTA	Kamusal Alanın Kullanımı
		5. HAFTA	Sürdürülebilirlik, Çevre ve Ekoloji
		6. HAFTA	"Oyun"un Evrimi
		7. HAFTA	Yapılı Çevre / Geri Dönüşüm
		8. HAFTA	Beden ve Mimarlık
		9. HAFTA	Kentsel Planlama ve Kentsel Yönetim
		10. HAFTA	Mimarlık /Meslek Odaları / Peyzaj Mimarlığı
		11. HAFTA	Eskişehir / GEZİ
2. DÖNEM	2. BÖLÜM TEMEL TASARIM	12. HAFTA	Mimarlık Nedir? / YogArch
		13. HAFTA	Temel Tasarım
		14. HAFTA	Mimari Tasarım
	3. BÖLÜM ANALİZ VE ÖN TASARIM	15. HAFTA	Arazi Gezisi
		16. HAFTA	Serbest Kürsü
		17. HAFTA	Vaziyet Planı ve Maketi
		18. HAFTA	Bitkilerle Tanışalım / Maket Yapımı
		19. HAFTA	WORKSHOP: Kentsel Deneyim
	4. BÖLÜM OYUN PARKI TASARIMI	20. HAFTA	Oyun Parkı Tasarımı
		21. HAFTA	Oyun Parkı Tasarımı
		22. HAFTA	Maket Yapımı
		23. HAFTA	Ara Değerlendirme
		24. HAFTA	Öz Eleştiri / Jüri Yorumlarının Tartışılması
		25. HAFTA	Oyun Parkı Tasarımı
		26. HAFTA	Oyun Parkı Tasarımı
	27. HAFTA	Oyun Parkı Tasarımı	

Alan çalışmasının odaklandığı eğitim programı yukarıda yer alan tabloda görüldüğü üzere ilköğretim müfredatına paralel olacak biçimde iki dönem olarak kurgulanmıştır (Tablo:1). Düzenli olarak her hafta cumartesi günleri 13:00-17:00 saatleri arasında gerçekleştirilen atölyeler birbirini destekleyecek ve devam ettirecek bir dizgeyle ele alınmıştır. İlk dönem, yapılı çevreyi oluşturan öğelerin anlaşılmasına yönelik teorik bilginin aktarılacağı seminerler biçiminde kurgulanmıştır. Seminerlerin her biri konunun uzmanları tarafından verilmiş olup, bu uzmanlar genellikle proje paydaşı kurumların üyelerinden oluşmaktadır. Bu eğitim programı sonucunda katılımcı çocukların yapılı çevre ile ilgili farkındalıklarının artırılması hedeflenmektedir. İlk dönem verilen eğitim yapılı çevre konusunda farkındalık sahibi bir birey olma yolunda gerekli olan tüm kuramsal alt-yapıyı aktarabilecek çeşitlilikte kurgulanmıştır. Bu teorik alt yapının ikinci dönem verilen tasarım eğitimi için de katkı sağlayacağı öngörülmüştür.

Alan çalışmasının ikinci dönemi tasarım eğitiminin verildiği bir bütün olarak kurgulanmış ve bir tasarım stüdyosu formatında biçimlendirilmiştir. Tüm çalışmalar üç ana kategori altında, birbirini takip eden bir sürecin basamakları olarak kurgulanmıştır. Üç hafta süren ilk grup çalışmaları temel tasarım egzersizleri üzerine odaklanmıştır. Genel anlamda tasarımın esasları, mimari ifade teknikleri bu gruptaki çalışmaların kapsamını oluşturmuştur. Bunu izleyen ikinci gruptaki çalışmalar beş hafta boyunca devam etmiştir. "Analiz ve Ön Tasarım" çalışmaları olarak sınıflandırılacak çalışmalar boyunca tasarım yapılacak arsayı tanımaya yönelik egzersizlere ağırlık verilmiş; bu kapsamda arazi gezisi ve ölçüm çalışmaları, ihtiyaç programı oluşturulması, arazinin ölçekli maketinin yapılması gibi aktiviteler gerçekleştirilmiştir. Son sekiz haftayı kapsayan üçüncü grup çalışmaları ise oyun parkının tasarımının oluşturulmasına yöneliktir. Bu bölümde katılımcılar grup ve bireysel çalışmalar kapsamında maket ve çizim tekniklerini kullanarak oyun parkının tasarımını oluşturmuşlardır (Foto:1, Foto:2).

Foto 1: Grup Çalışması / Arazi Maketi

Foto2: Grup Çalışması / Oyun araç ve alanları tasarımı

16 haftalık 2. dönem çalışması sonucunda Nilüfer Belediyesi tarafından tahsis edilen alanda uygulaması yapılacak oyun parkı için katılımcı öğrencilerin tasarladığı bir model önerisi ortaya çıkarılmış, bu tasarım öne-

risinin 1/50 ölçekli maketi hazırlanmış, oyun alanında bulunması planlanan tüm oyun araçları, donatı alanları, topografik düzenlemelerin detaylı açıklamalarının bulunduğu sunum paftaları hazırlanmıştır.

“Oyun Engel Tanımaz” Parkı, Nilüfer İlçesi İhsaniye Mahallesi sınırları içinde bulunan yaklaşık ¾’ü sık ağaçlarla kaplı 4 dönümlük bir arsa için OETP katılımcıları tarafından tasarlanmıştır. Tasarım sürecinde mevcut doğal yapıyı korumak, standart oyun araçlarına bağlı kalmak yerine farklı oyun senaryolarına imkânlar tanıyacak alanlar oluşturmak, doğanın sunduğu oyun olanaklarını kullanmak, engelli-engelsiz, çocuk-yetişkin herkesin içinde bulunmaktan keyif duyacağı bir park oluşturmak esas alınmıştır.

Eğitim sürecinin tamamlanmasının ardından OETP katılımcılarının ortak çalışması sonucunda ortaya çıkan oyun parkı projesinin tanıtımı halka açık bir sergiyle gerçekleştirilmiştir (Foto:3, Foto:4). Bu aşamadan sonra teknik ekip tarafından tasarımın uygulama projeleri oluşturulması ve uygulanmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Katılımcı öğrencilerin bu uygulama aşamalarına da dahil olması adına periyodik olarak yapılan toplantılarla süreci takip edebilmelerine imkan tanınmaktadır.

Foto 3: OETP Final Sunumu

Foto 4: OETP Oyun Parkı Maketi

Yapılan tüm çalışmalar süresince katılımcı çocukların tepkileri gözlemlenmiş, yapılan çalışmalar fotoğraflanmış ve video kayıtları alınarak çalışmanın arşivi oluşturulmuştur. Alan çalışmasının ikinci dönemi yukarıda da anlatıldığı gibi tasarım eğitiminin verildiği bir dönem olarak kurgulanmıştır. Yapılan atölye çalışmaları birbirini takip eden bir sürecin basamakları olarak kurgulanmıştır. Her çalışmanın başlangıcında araştırmacı, yapılacak çalışma ile ilgili kısa bir kuramsal bilgi vermiştir. Bu anlatım dijital ortamda hazırlanan bir sunumun projeksiyonla yansıtılması yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmayı desteklemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan bir föy katılımcılara dağıtılmıştır. Araştırmacı yapılan çalışmalar sırasında katılımcıların takıldığı noktalarda onlara yardımcı olmuş, ancak çok fazla yönlendirici olmadan katılımcıların kendi fikirlerini ifade etmesine ortam hazırlamıştır. Gözlemci kimliğiyle arşivlemeye yönelik olarak fotoğraf ve video çekimleri gerçekleştirilenin yanı sıra katılımcılarla kurulan diyalog ortamında onların projeye yaklaşım biçimlerini tespit etmeye yönelik çalışmalarını sürdürmüştür. Haftalık çalışmalar sonunda formatı araştırmacı tarafından belirlenen kısa bir anket uygulanarak katılımcıların yapılan çalışmalarla ilgili düşünceleri kayıt altına alınmıştır. Proje

boyunca gerçekleştirilen tüm çalışmalar süresince yukarıda açıklanan yöntemlerle veri toplanmıştır.

Sonuç

Çarpık kentleşmenin önemli bir problem halini aldığı ülkemizde kentlilik ve mimari süreçlere kentlinin katılımı konusunda ciddi bir toplumsal farkındalık eksikliği gözlemlenmektedir. Toplumun yapıtaşısı olan genç bireylerin aldıkları eğitim doğrultusunda mimari duyarlılıklarının artması beklenmektedir. Geliştirilecek nitelikli eğitim modelinin sürdürülebilir bir programa dönüştürülmesi ile birlikte özel ve kamu kurumlarının desteğiyle uygulama alanı bulması, kentsel süreçlere her yaştan katılımın mümkün kılınmasını ve kaliteli yaşam çevrelerinin oluşmasını sağlayacaktır.

Kullanıcının doğrudan kendi yaşam çevresinin oluşumuna dahil olabilmesi yalnızca kentsel mekânın kullanılabilirliğini ve kentli tarafından sahiplenilmesini sağlamakla kalmamakta; vatandaşın yerel yönetim süreçlerine dahil olmasını mümkün kılmaktadır. Böylesi bir katılım mekanizması dayatmacı bir yönetim biçimi yerine kentlinin de yönetime dahil olduğu, tabanın kendine sunulan hizmetin niteliğini / kapsamını belirleyebildiği bir yönetim modelini beraberinde getirmektedir. Bu model kullanıcıyı pasif tüketici konumundan çıkartıp aktif / üretken bir niteliğe büründürmekte; bu sayede kentnin oluşumunda ve gelişiminde sorumluluk sahibi olmasını sağlamaktadır. Genç ve çocukların erken yaştan itibaren bu katılım mekanizmalarıyla tanışması ve aktif biçimde rol alması, bilinçli kentli figürünün oluşması adına büyük önem taşımaktadır. Katılımcı yönetim sistemlerinin sürdürülebilirliği ne genişlikte bir kitleye ne kadar erken ulaşılabildiğiyle doğrudan ilişkilidir.

Bu makale kapsamında ele alınan "Oyun Engel Tanımaz Projesi" nde katılımcı çocukların kendi taleplerini dile getirebilmeleri, bu ihtiyaçlara uygun çözümleri sunmaları, kendilerini kentsel mekânla ilgili problemlerin çözümünde etkili bir aktör olarak görmeleri, kamusal yaşamla ilgili

eleştirilerini dile getirip bunların iyileştirilebilmesi için katkılarını ortaya koymaları projenin en önemli kazanımları olarak gösterilebilir. Bu projenin benzerlerinden en önemli farklılığı tasarım kararları tamamıyla katılımcı çocuklar tarafından alınan bir oyun parkı projesinin yerel yönetiminde desteğiyle inşa çalışmalarının başlamış olması ve kısa sürede tamamlanmasının hedeflenmesidir. Bu sayede engelli / engelsiz parkı kullanma potansiyeline sahip farklı yaş gruplarından çocuklar bir araya gelerek kentle ilgili talep ve isteklerini dile getirme imkanı bulmuş ve bu taleplerin doğru biçimde hayata geçirilebilmesi adına devamlılık arz eden bir projeye katılım sağlamışlardır. Böylece hem kendi fikirlerini tasarıma dönüştürmüş, hem de kendi akranlarını temsil etme sorumluluğunu üstlenmişlerdir. Aldıkları eğitimin ve yoğun çalışma programının sonucunda oluşturulan ortak projenin hayata geçirilmesi bu çalışmada yer alan tüm katılımcı ve paydaşların katılımcı tasarım ve katılımcı yönetim konusundaki motivasyonunu arttıracak bir unsurdur.

Kaynakça

- Chawla, L. (2001). Evaluating Children's Participation: Seeking Areas of Consensus, *PLA Notes* 42, ss: 9-13
- Driskell, D. (2002). *Creating Better Cities with Children & Youth*. UK, Unesco Publishing & Earthscan Publishing
- Frank, I. K. (2006). The Potential of Youth Participation in Planning, *Journal of Planning Literature*, 20:4, ss:351-371
- Hart, R. A. (1997). *Children's Participation: The Theory and Practise of Involving Yyoung Citizens in Community Development and Environmental Care*, Earthscan Publishing, London
- Harvey, D. (2013). *Asi Şehirler – Şehir Hakkında Kentsel Devrime Doğru*. Metis Yay., İstanbul
- İncedayı, D. (2002). Çevre ve Katılım, İncedayı, D. (ed.), *Çevre Tümdür* içinde, ss: 107-129. Bağlam Yay., Ankara
- Knowles-Yanez, K. L. (2005). Children's Participation in Planning Processes, *Journal of Planning Literature*, 20:3, ss: 3-14

Nilüfer Kent Konseyi Çalışma Yönergesi. (2009). Adres: <http://www.niluferli-yim.org/icerik.php?icerikID=31>

Otero M.D.L., Mira R.G. (2003). Action Competence in Environmental Education, Mira R.G., Cameselle J.M.S., Martinez J.R. (ed), *Culture, Environmental Action and Sustainability* içinde (ss:71-84). Hogrefe & Huber Pub., Germany

United Nations. (1989). The United Nations Convention on the Rights of the Child. http://www.unicef.org.uk/Documents/Publication-pdfs/UNCRC_PRESS200910web.pdf

Öğr. Gör. Sebla Arın: İlk ve ortaöğrenimini Bursa’da tamamlamıştır. Lisans eğitimini 2001 yılında İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, yüksek lisans eğitimini 2003 yılında İTÜ Mimarlık Fakültesi Bina Bilgisi Programı’nda tamamlamıştır. İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimari Tasarım Programında 2010 yılında başladığı doktora eğitimini “Çocuklar İçin Yapılı Çevre Eğitimi” başlıklı tez çalışması ile sürdürmekte ve BOÜ Mimarlık ve Tasarım Fakültesi’nde görev yapmaktadır. **E-mail:** seblaarin@gmail.com

Prof. Dr. Ahsen Özsoy: Mimarlık eğitimini 1974 yılında İTÜ Mühendislik-Mimarlık Fakültesi’nde tamamlayan Ahsen Özsoy, 1977 yılından beri İTÜ’de Mimari Tasarım alanında akademik çalışmalarını sürdürmektedir. Konut tasarımı ve kalite, modern dönem konut uygulamaları, kullanım sonrası değerlendirme, tasarıma katılım ve çocuk, kadın ve cinsiyet sorunları, yaratıcılık-üniversite-kent ilişkileri, konularında ulusal/uluslararası araştırma ve yayınları; eğitim, kültür ve konut konularında projeleri; ulusal mimari proje yarışmalarında dereceleri ve mimarlık ödülleri bulunmaktadır. **E-mail:** ozsoya@itu.edu.tr